

In gesprek met Marcel van der Linden

‘Het was een sterk op hoop en utopie gerichte opvatting.’

Marcel, politieke betrokkenheid heeft je geleid tot de sociologie en later tot de sociale geschiedenis?

Eerst heb ik sterrenkunde gedaan, maar na een tijdje vond ik dat toch te ver afstaan van wat er gebeurde zo rond 1970. Toen ben ik tegelijkertijd sociologie gaan doen en later ben ik daar helemaal op overgestapt. Dat was een modestudie toen. Later ben ik in de geschiedenis doorgedaan.

Het is duidelijk. Je bent vanuit de sociologie snel naar de sociale geschiedenis gegaan. Maar de voor de hand liggende vraag van zo juist ligt er nog: politieke betrokkenheid, inclusief engagementsdenken en sociale bewegingheid...

Sociale geschiedenis werd natuurlijk opgevat als de geschiedenis van de arbeidersbeweging en in die periode, dus in de jaren zeventig, werden veel mensen aangetrokken door de sociale geschiedenis, omdat ze dachten dat de arbeidersbeweging de hoop van de toekomst belichaamde. Daar weet jij ook nog van mee te praten. Die moeten we bestuderen om uit het verleden te leren voor de toekomst. Het was vanuit engagement dat ik dat ben gaan doen.

Waar ben je toen terechtgekomen? Bij welke beweging? Mandel is natuurlijk een favoriet van je geweest, neem ik aan?

Ja, Mandel was mijn leermeester kan je wel zeggen. Het is een vorm van radicaal marxisme in de zin van dat het zich ook afzette tegen wat in Oost-Europa en China gebeurde. Dat we ervan uitgingen dat er geen enkel land is waar we ons mee kunnen identificeren, zeg maar. Het was een sterk op hoop en utopie gerichte opvatting.

Maar resulteerde dat dan ook in een lidmaatschap van...

Oh, daar wil je heen. Ja, ik was lid van de Vierde Internationale.

Veel interessanter dan die lidmaatschappen vind ik de vraag naar jouw intellectuele 'Werdegang' om het in goed Nederlands uit te drukken. Welke ideeën heb je in de loop der tijd ontwikkeld? Wat ik erg opvallend vind, is dat je erg optimistisch bent over de stand van zaken op dit moment. Niet bij de pakken neer gaan zitten, maar op zoek gaan naar alternatieven. Je oratie is daar ook een mooi voorbeeld van.³³ Ja, een zeer intrigerende titel. Ook maar voor één uitleg vatbaar, misschien.

Het blijkt dat hij toch voor meerdere uitleg vatbaar is, want toen Hans Blom hem gehoord had, zei die: 'Het viel me erg mee'.

Uit de artikelen die ik van je gelezen heb, is wel duidelijk dat je een optimistische kijk hebt op de mogelijkheden in de toekomst voor de sociale geschiedenis. Internationaal gezien is het echter een gegeven dat hier en daar de belangstelling voor die economisch-sociale geschiedenis wat weg is geëbd. Je probeert nu een alternatief te geven. Ik denk dat dit de plaats is om daar iets over te zeggen.

194

De sociale geschiedenis heeft een opleving gekend parallel zeg maar met de studentenbeweging en met het politieke radicalisme van de jaren zeventig. Daarna is het langzaam weggeëbd. Wat je krijgt, is dat in de hogere rangen aan de universiteiten van West-Europa en Noord-Amerika er nog veel docenten en hoogleraren zijn die er belangstelling voor hebben. Maar onder studenten is het vaak een stuk minder geworden. Als ze zich voor sociale en economische geschiedenis interesseren is dat vaak voor heel andere dingen dan waar die docenten zich vroeger voor interesseerden. Maar die relatieve neergang van de sociaal-economische geschiedenis — die ik niet zou overschatten omdat ik denk dat het een uitzonderlijk hoogtepunt is geweest — die neergang dat is niet iets wat overal in de wereld het geval is. Je ziet juist in bijvoorbeeld India of in Latijns Amerika een enorme groeiende belangstelling voor sociale en economische geschiedenis.

En dan speciaal ook voor arbeiders en arbeidersbeweging?

Jazeker. Het heeft er mee te maken dat die landen het proces van economische groei en industrialisatie doormaken. En als gevolg krijg je dan ook nieuwe arbeidersbewegingen. In Brazilië is dat bijvoorbeeld heel duidelijk. Of in Korea en dat leidt er weer toe dat men ook belangstelling krijgt voor arbeidersgeschiedenis.

³³ Marcel van der Linden, *Het naderende einde van de vaderlandse geschiedenis en de toekomstige studie der sociale bewegingen* (Amsterdam 1999)

Je ziet ook verbanden vanuit andere werelddelen en andere landen naar het westen lopen. Wordt dat ook bij jou gedekt door het begrip globalisering?

Ja ik spreek over global labour history. Dat is een term die Jan Lucassen en ik bedacht hebben, om aan te geven dat we door die ontwikkelingen in de Derde Wereld — dat is een ongelukkige term natuurlijk — wij ook weer tot heroverweging van onze eigen uitgangspunten genoopt zijn. Allerlei ideeën die wij hadden over bijvoorbeeld sociale klasse en over vormen die sociale bewegingen aannemen, die moeten we opnieuw bekijken.

Bijvoorbeeld als wij het over arbeiders hebben, dan hebben wij het in de klassieke Europese opvatting over loonarbeiders die vrij zijn om bij hun baas weg te gaan als ze dat willen. Maar als je kijkt naar de Braziliaanse geschiedenis, dan had je bijvoorbeeld escravos de ganho — dat waren slaven die door hun bazen erop uit gestuurd werden om loonarbeid te gaan verrichten. Die mensen, en daar waren er tamelijk veel van in Noordoost Brazilië, die passen niet in een vakje zoals wij dat gewend zijn. Het zijn wel slaven maar ze verrichtten loonarbeid. Ze organiseerden ook stakingen en ze hadden een primitief soort vakbonden. Je moet dus over de grenzen tussen slavernij en loonarbeid verder gaan nadenken dan wij gewend zijn te doen en zo zijn er heel veel uitdagingen die de sociale geschiedenis van de Derde Wereld aan ons stelt. Dit leidt er toe dat wij weer nieuw licht kunnen werpen op onze eigen geschiedenis.

195

Is er ook belangstelling onder die historici uit andere werelddelen voor wat zich hier in het westen afspeelt?

Ja, mensen in Latijns Amerika of Azië of Zuid-Afrika en Nigeria voor een deel, die hebben zeer veel belangstelling voor wat er hier gebeurt. Vaak hebben ze ook in Noord-Amerika of Groot-Brittannië gestudeerd; veel Indiase historici bijvoorbeeld komen van Cambridge en Oxford. Dus zij weten precies wat er hier plaatsvindt. Het probleem is meer dat het asymmetrisch is en dat wij niet weten van wat er daar gebeurt. De meeste collega's in Nederland die sociaal-economische geschiedenis doen, hebben weinig besef van de ontwikkelingen die er in deze gebieden plaatsvinden.

Ga nog even terug naar de global labour history.

Een van die dingen is dat wij kunnen leren van de inzichten die in de Derde Wereld ontwikkeld zijn. Ook de samenhang tussen die ontwikkelingen speelt hierbij een rol. Als je kijkt naar de Europese arbeidersbeweging, dan kun je je afvragen waarom in het besef van de Europese arbeidersbeweging de Derde Wereld zo onbelangrijk was of waarom het zo moeilijk was om daar connecties te leggen. Ik zal één voorbeeld geven. We hebben nu net de

herdenkingen gehad van de massamoord op de Herero in Namibië. Vast wel over gelezen: 60.000 of zo Herero door generaal Von Trotha gemassacreerd in 1904. Daarna is er nog een oorlog van drie jaar geweest en er zijn nog meer verschrikkelijke dingen gebeurd. Al die tijd had de Duitse arbeidersbeweging daar geen enkele belangstelling voor. Behalve toen de kosten van die oorlog er toe leidden dat de belastingen verhoogd werden. Toen kwamen ze in opstand. Het is nooit in het hoofd van de leiders van de sociaal-democratie, Bebel of zo, opgekomen om eens iemand naar Namibië te sturen om met de Herero's te praten. Dus er was helemaal geen dialoog. Dat soort dingen hebben we altijd als vanzelfsprekend aanvaard, maar als je in globale termen denkt dan moet je dat gaan problematiseren en bedenken waar die blindheid vandaan komt.

Hoe ga je aan deze ideeën vormgeven? Ga je dat gieten in onderzoeksprojecten, in congressen?

196

Deze onderwerpen worden in het IISG breder gedragen. We zijn druk doende met een discussie over prioritering van onderzoek en hoe we dat willen gaan uitbouwen. Een aantal dingen is belangrijk. Ten eerste conceptuele problemen. We moeten bijvoorbeeld kernbegrippen als arbeiders of sociale beweging opnieuw overwegen. We zullen ook nieuwe samenwerkingsverbanden moeten hebben met mensen over de hele wereld. Maar ik denk dat veel traditionele historici gewend zijn om voor zichzelf te werken als individu. Je hebt een onderwerp, je gaat er op zitten en je produceert een mooi boek onder een leuke titel. Maar als wij van die grootse, continenten omspannende projecten willen doen, dan kan dat eigenlijk niet meer door individuen gedaan worden. Vaak zal dat niet kunnen, of je moet er heel veel extra tijd in steken, want je moet allerlei verschillende regionale situaties begrijpen en met elkaar in verband brengen. Dan wordt teamwork veel belangrijker. Ik denk dat voor dit soort onderzoek de samenwerking van historici uit verschillende landen met verschillende expertise van groot belang is en dat dat steeds belangrijker wordt. Het IISG werkt er aan om daar een infrastructuur voor te creëren. We hebben daar al wat ervaring mee.

Je zal ook nieuwe generaties moeten zien te interesseren. Hoe zit dat met studenten? Je hebt studenten, je werkt één dag als hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam. Misschien toch lastig om die studenten te interesseren. Ik zou zeggen daar heerst het gevoel: wat die arbeidersgeschiedenis betreft, dat hebben we gehad. En in het algemeen: de sociale geschiedenis, dat is ook een vak dat zijn hoogtepunt heeft gekend.

Ik denk dat we af moeten van die arbeidersgeschiedenis in de engere zin, zoals die traditioneel is. Ik denk dat we naar een geïntegreerde geschiedenis

moeten van zeg maar arbeid onder het kapitalisme. Dat houdt dus in een geïntegreerde geschiedenis van slavernij, van contractarbeiders, zoals die Indiers en Indonesiërs die naar Suriname gingen en dat soort vormen van arbeid, loonarbeid, kleine zelfstandigheid De preciaire zelfstandigheid zeg maar. Dat we dat allemaal zien als verschillende vormen van arbeid die evenveel recht hebben op onze wetenschappelijke aandacht. Dan wordt dus geschiedenis van de arbeid eigenlijk de geschiedenis van al die mensen die deze moderne wereld door hun arbeid hebben gecreëerd. Dus veel ruimer dan de oude opvatting. Daar zou ik voor zijn. Een volledig overzicht van de gedwongen en vrijwillige migratie hoort daarbij.

Speelt de economische geschiedenis daar ook een rol in?

Ja. Ik ben voor de volledige integratie van economische en sociale geschiedenis en ook van andere vormen van geschiedenis. Ik ben eigenlijk van mening dat, net als Bram de Swaan trouwens, er maar één wetenschap voor ons is en dat is de sociale wetenschap en die is historisch en daar zit alles in: economie, geografie, cultuur. Die disciplinegrenzen, dat zijn meer praktisch institutionele dingen waar we een beetje losjes mee om moeten gaan.

Ben je ook geslaagd om daar studenten voor te interesseren of is het nog te vroeg om daar iets over te zeggen?

Daar is het nog veel te vroeg voor om dat te zeggen. Het is in ieder geval wel gelukt om al allerlei onderzoekers uit de verschillende delen van de wereld hiervoor te krijgen.

197

En er zijn ook wat congressen geweest zo her en der?

We hebben al bij het 65-jarig bestaan van het instituut in 2000 een congres gehad over global labour history waar we een inventarisatie hebben gemaakt van geschiedschrijving van de arbeid op wereldschaal. Dus verschillende regionale specialisten hebben berichten gemaakt en die worden dan gebundeld. En we hebben een aantal proefprojecten gedaan over grensoverschrijdende vormen van onderzoek. Dat kan vergelijkend onderzoek zijn; bijvoorbeeld één beroepsgroep in verschillende landen bekijken, continenten ook. Of het kan interactie zijn. Dus vergelijking en interactie, dat zijn de twee assen van dat werk. Interactie door migratie of verspreiding van ideeën of dat soort ontwikkelingen..

Door hoeveel mensen wordt dit programma gedragen? Is het nog helemaal een zaak van jou? Zijn er anderen die met je meedenken, die een gelijkwaardige inbreng hebben?

In de onderzoeksafdeling van het IISG, dat is een grote onderzoeksafdeling met zo'n veertig mensen, wordt dat breed gedragen. We hebben er jarenlang over gediscussieerd. Niet dat iedereen precies dezelfde ideeën heeft waar het heen moet, maar dat het die kant op moet ongeveer en dat we, zeg maar, in ieder geval een transcontinentale geschiedschrijving moeten bevorderen, daar is iedereen het over eens.

En de mensen die daar werken zijn gespecialiseerd in een regio, een land, een bepaald werelddeel of een bepaalde thematiek?

De meeste mensen zijn gespecialiseerd op een land, maar daar breken ze ook doorheen. Je ziet het bij twee andere mensen die je gaat interviewen: Jan Lucassen die nu steenbakkers in India bestudeert om die te vergelijken met de steenbakkers in Nederland, en Jan Luiten van Zanden die nu Java bestudeert. Dus mensen gaan vanuit hun Europese expertise nu ook Aziatische gevallen bestuderen.

Maar dan heel concreet, zoals in het geval van die steenbakkers. Wat is dan het probleem dat geformuleerd is, de vragen die gesteld worden? Wat wil je dan weten?

198

Kijk, de techniek van het steenbakken, daar is een aantal vaste regels voor. Technische voorwaarden bepalen hoe allerlei sociale contexten daarbij een rol spelen. Is het gezinsarbeid bijvoorbeeld, of zijn het allemaal losse individuen die dat doen. Zijn het trekarbeiders, of zijn het mensen die in de buurt wonen?

Hebben jullie je vastgelegd op een bepaalde periode?

We hebben het altijd over 1500 tot nu, maar er zijn ook stemmen die zeggen dat dat een te korte periode is. Dat je misschien al eerder zou moeten beginnen voor sommige processen. Die 1500 tot 2000, dat is eigenlijk omdat het wat makkelijke cijfers zijn. Maar als de vergelijking of het inzicht het nodig maakt dan zullen wij ook de Romeinse tijd bekijken of de middeleeuwen.

Is er een programma geschreven waar dit allemaal in past, ook met de mensen die er aan deelnemen? Of is dat allemaal nog in ontwikkeling?

Nee, dat is allemaal nog in ontwikkeling. We hebben nu net een concepttekst gemaakt over de prioriteiten van het onderzoek en hoe wij in de toekomst

onderzoeksprojecten en -plannen gaan beoordelen of die binnen het programma passen of niet. Nou ja, daar gaan we dan op verder borduren.

De financiering is voorlopig gegarandeerd?

Nee, dat is het grootste probleem. Wij worden gefinancierd door de KNAW, maar bij het onderzoek wordt een groot deel extern gefinancierd. Dus we hebben een kleine vaste staf en een heel groot deel van onze mensen is in tijdelijke dienst op projectbasis.

Betekent dit dat je ook actief bent in het werven van promotiestudenten?

Ook ja. Maar het is heel moeilijk. Het is een probleem om geld te krijgen, bijvoorbeeld bij NWO, voor projecten die niet direct op Nederland betrekking hebben. Je hebt wel WOTRO voor het onderzoek van de tropen, maar die zijn weer niet zo in geschiedenis geïnteresseerd. We gaan nu echt zoeken naar geld buiten Nederland; misschien zelfs wel in Azië. Er is een aantal belangrijke stichtingen in Japan.

Dus je hebt al wel connecties?

Die zijn we aan het opbouwen. Dat soort dingen zijn de grote hinderpalen voor de toekomst. We moeten aan geld zien te komen.

Die mensen willen ook wel eens naar Amsterdam komen.

Natuurlijk. Het probleem is dat veel van de mensen met wie we willen werken uit landen komen met heel weinig geld. Ik werk veel met Indiërs samen. Ik geloof dat het bruto nationaal product per hoofd van de bevolking daar op \$ 450 ligt, terwijl het bij ons \$ 24.000 of 25.000 is. Het is een enorme kloof en je kunt niet verwachten dat zij de middelen hebben om rond te reizen, zoals wij dat kunnen. Dat zijn wel praktische problemen.

Dus het zijn niet alleen de conceptuele problemen, het heroverwegen van termen en begrippen, maar er zit ook wel duidelijk een problematische kant aan de uitvoering van het project?

Jazeker. Een ander punt is dat we ook nog proberen om data te verzamelen en compatibel te maken. Jan Luiten van Zanden is bezig om een database met lonen en prijzen op wereldschaal te maken. Met beroepsclassificaties doen we iets soortgelijks. Laat ik het zo zeggen: we hebben drie niveaus. We hebben het niveau van de individuele onderzoekers die hun eigen project doen: Jan Lucassen met z'n bakstenen. Dan heb je het georganiseerde onderzoek waarbij we proberen mensen uit verschillende delen van de wereld bij elkaar te brengen om over een bepaald thema na te denken.

Comparatief..

Ja, of interactie. Het kan dus ook zijn dat je transnationale processen bestudeert. En tenslotte heb je dus de infrastructurele dingen, zoals wat we dan noemen metabronnen als databases. Dat zijn de drie hoofdactiviteiten.

Hoe lang moet of mag dit programma duren? Hoe word je er op afge-rekend?

Totdat wij de logica, de ontwikkeling van 1500 tot nu toe goed begrijpen.

Hallo!

200

We zijn bezig om een programma voor vijf jaar te formuleren, maar natuurlijk is het na vijf jaar niet af. Dat is duidelijk. Een andere uitdaging die hierbij hoort, is mijn uitgangspunt dat er maar één sociale wetenschap is — en die is historisch. In de praktijk ligt het natuurlijk wat moeilijker, omdat verschillende subdisciplines heel verschillende benaderingen en culturen hebben. Bij ons in het instituut hebben we natuurlijk enerzijds de arbeidershistorici en anderzijds de economisch-historici, en je merkt dat daar verschillende opvattingen heersen over theorievorming. Is theorievorming vooral het formuleren van een toetsbare hypothese waarna je dan materiaal gaat verzamelen om te kijken of die weerlegd kan worden of niet? Of is dat een vorm van 'positivisme' die uitgaat van herhaalbaarheid van handelingen en dus de historische contingentie uit het oog verliest? Dat zijn belangrijke accentverschillen. Economisch-historici zullen eerder geneigd zijn tot formalisering van redeneringen, ook in wiskundige zin. Dat is iets wat arbeidershistorici zelden doen. En we hebben natuurlijk heel verschillende explananda. Ik bedoel, we willen niet hetzelfde verklaren. Ik had er laatst een discussie over met Patrick O'Brien. We zaten in een forum en hij zei: 'Wij economisch-historici hebben maar één explanandum: economische groei'. Toen zei ik: 'Nou, dan verschaal je je eigen vak toch wel heel erg. Ik geloof niet dat alle economisch-historici zo'n beperkte opvatting van hun eigen vak hebben'. Maar een feit is natuurlijk wel, dat zij de productie en verdeling van goederen en diensten centraal stellen. In de sociale geschiedschrijving gaat het om het gedrag van sociale groepen. Dat zijn twee dingen die overlappen natuurlijk. Ondernemers zijn sociale groepen en arbeiders zijn sociale groepen en klanten zijn sociale groepen enzovoorts. Maar het zijn heel verschillende accenten die gezet worden. Je kijkt op een heel andere manier naar de wereld. En waar we de komende jaren ook aan moeten gaan werken, is aan het verder verkennen van de mogelijkheden om inzichten te combineren, te integreren.

Concreet onderzoek?

Ja, dat is juist. In concreet onderzoek kan blijken hoe die integratie kan werken. En de grenzen zijn vaag. Neem lonen en prijzen. Dat is een economisch-historisch onderwerp, maar ook een sociaal en cultureel vraagstuk. Hoe wordt het loon uitbetaald? Wat gebeurt er mee als bijvoorbeeld de huisvader zijn geld gekregen heeft, gaat hij er dan mee naar de kroeg? Levert hij het af bij zijn vrouw en krijgt hij zakgeld? Al dat soort dingen.

Wat is je oordeel over de ontwikkeling van het vak?

Ik denk dat, als je kijkt naar Nederland, er op sociaal-historisch gebied heel veel gebeurt. Misschien iets minder nu aan de universiteiten, maar in de KNAW-instituten en dergelijke vindt een hoop sociaal-historisch onderzoek plaats. Het IISG heeft waarschijnlijk de grootste onderzoeksafdeling in de wereld op sociaal-historisch terrein. Dus Nederland vervult een belangrijke rol op dat gebied. Je merkt ook dat een aantal mensen enthousiast is over de nieuwe onderzoeksthema's, zoals global labour history en global economic history. Maar je kunt verwachten dat het een minderheidsstroming zal blijven binnen de sociale en economische geschiedenis. De meeste mensen willen toch ook gewoon minder ambitieuze dingen doen. Zeg maar bedrijfs-geschiedenis die je natuurlijk ook gemakkelijk global kunt bestuderen. Ik denk aan de VOC bijvoorbeeld.

201

Dat er nog een aantal van die stromingen is, wijst op voldoende élan. Pessimisme moet toch wel getemperd worden. Ik denk dat je positief wilt uitleggen dat er zoveel publicaties verschijnen.

Jazeker, er zijn heel veel tijdschriften en er komen steeds weer nieuwe tijdschriften bij, wat er op duidt dat uitgevers er toch wel brood in zien. Er wordt heel veel uitgewisseld en gepubliceerd. Er zijn nog steeds allerlei flo-
rerende boekenreeksen.

De geschiedenis van de arbeidersbeweging, instellingen, grote mannen en tirannen, is dat een fase in de geschiedschrijving die we achter ons hebben gelaten?

Nou, daar verschijnen nog wel heel veel boeken over hoor. Als je dat op wereldschaal bekijkt...

Veel hagiografieën natuurlijk.

Die verschijnen ook wel, maar ik zie vooral institutionele geschiedenis. Bijvoorbeeld van arbeidersorganisaties, veel biografieën inderdaad, maar die hoeven niet per se hagiografisch te zijn. Daar heb ik ook helemaal niks op tegen, moet ik zeggen. Zelf hebben wij andere prioriteiten, maar ik denk dat

het belangrijk is dat dat soort dingen ook gebeurt omdat dat ook weer de grondstof is die ons in staat stelt om meer theoretische vragen te stellen aan de geschiedenis.

In jouw geval misschien ook omdat je gezien vanuit je belangstelling en de tijd en energie die dat alleen al kost, niet in staat bent om ook nog eens primair bronnenonderzoek te doen. Je bent dus erg afhankelijk in je onderzoek van wat anderen aandragen.

Heel vaak wel. Ik doe zelf wel een beetje primair bronnenonderzoek, maar dat is dan niet om een monografie te schrijven of zo. Nu verzorg ik een bronnenpublicatie, om iets heel ouderwets te noemen, namelijk van vakbondsdelegaties die in de jaren twintig India hebben bezocht om daar de arbeidsomstandigheden te bestuderen. Ja voor het uitgeven van die bronnen — dat zal gebeuren in India — moet je natuurlijk wel primair onderzoek doen, maar dat is dan alleen maar voor de annotatie en de inleiding. Het is niet zo dat ik daar dan een boek over schrijf. Maar anyway, dat voorbeeld geeft ook aan dat ik vind dat alles kan, dus ook een bronnenpublicatie.

Maar je moet een keuze maken en ik vind het wel verstandig van jou dat je wat breder gekeken hebt. Bronnenvorsers die hebben we genoeg, zou ik bijna zeggen.

202 Hm... ..

Heb je nooit genoeg wou je zeggen?

Ja, je hebt eigenlijk nooit genoeg en het is geweldig dat er toch steeds weer hele nieuwe dingen gevonden worden. Jan Lucassen zal je dat vast vertellen. Hij heeft geweldige vondsten gedaan in India over stakingen in 1848. Terwijl de Indiërs allemaal dachten dat de eerste stakingen in India veel later zijn geweest en zo draagt Jan weer bij aan hun kennis.

Dus jij vindt het toch wel belangrijk dat dit soort weetjes bewaard blijven?

Het is niet alleen een weetje, het is ook om te leren. Kijk, het heeft ook implicaties: het waren geen industriële arbeiders die staakten, maar andere groepen, mensen die een kanaal aan het aanleggen waren. Dat hoort ook weer bij die veronderstellingen die steeds impliciet vanuit de Europese traditie er in geslopen zijn, namelijk dat de industriearbeiders degenen zijn geweest die overal alles in beweging hebben gezet; wat helemaal niet klopt. Ook niet in Nederland trouwens.

Je bent in eerste plaats hoofd onderzoek van het IISG. Daarnaast ben je bijzonder hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam. Begeleid je ook promoties die in het kader van je eigen onderzoeksprogramma passen?

Binnenkort hoop ik een promotie te hebben van een Vietnamese studente, die de vrouwenarbeid in de Vietnamese textielindustrie bestudeert en daarbij ruim gebruik maakt van de inzichten uit de geschiedschrijving van de textielindustrie in andere delen van de wereld.

Dus aan het criterium 'globaal' is voldaan?

Ik dacht het wel.

Het zou natuurlijk heel leuk zijn als je meer van dit soort mensen op je dak kon krijgen.

Dat proberen we ook steeds. We hebben nou een project in Rusland lopen. We doen dingen in India. Heel interessant bijvoorbeeld is ook een publicatie van iemand van ons die in India woont. Kathinka Sinha-Kerkhoff heet ze, en het werk betreft de memoires van Munshi Rahman Khan. Dat is een man die uit India als jongeman naar Suriname is gegaan, als contractarbeider en verder een belangrijke Surinaamse dichter is geworden, die zijn memoires heeft geschreven. Dat is een ingewikkeld manuscript in het Devanagari-schrift en daarvan publiceren we nou een Engelse editie.³⁴ Dan heb je ook weer zo'n typisch transcontinentaal stuk geschiedenis van iemand die weggaat uit een gebied en daarover vertelt en later weer terugblijkt en contact heeft met mensen uit de streek van herkomst en dergelijke. Er zijn allerlei manieren om global labour history te bedrijven.

³⁴ Munshi Rahman Khan, *Jeevan Prakash. Autobiography of an Indian Indentured Labourer*. Translated by Kathinka Sinha-Kerkhoff, Ellen Bal and Alok Deo Singh (Delhi 2005)

